

DIN LEGĂTURILE LUI TITU MAIORESCU CU SCRIITORII DIN TRANSILVANIA ȘI BANAT

de
GHEORGHE ȘORA

Procesul de penetrație a junimismului în Transilvania se identifică, de fapt, cu răspîndirea ideilor maioresciene dincoace de Carpați. Această concluzie par să ne-o ofere atît informațiile publicate, de-a lungul anilor, în presa vremii, cît și cercetările ulterioare, întreprinse de către diferiți autori. Cunoaștem, datorită lor, faptul că apariția celor dintîi „*Critice*” ale lui Maiorescu, dar mai ales a studiului „*Limba română în jurnalele din Austria*”, unde autorul scotea în evidență stilul viciat de greșeli al presei românești din Transilvania, a stîrnit un ecou nefavorabil și nu puține reacții ostile în rîndul intelectualilor din Ardealul dominat de latinism. Critica lui Maiorescu, incisivă și fără menajamente, dar sinceră, putea, desigur, să-i nemulțumească pe unii dintre aceștia, opunîndu-i, cel puțin vremelnice, direcției pornite de la Iași. Departe de a ținti, însă, ostracizarea lor, Maiorescu, așa cum observă I. Verbină, încă în 1942, combatîndu-l pe un detractor al criticului¹, a urmărit, în fond, tocmai impulsionearea și stimularea valorilor cultural-literare din Transilvania. Trecînd peste cauzele, îndeobște cunoscute, ale atitudinii ostile manifestate, într-un anumit moment, în Ardeal, față de „Junimea”, vom încerca să evidențiem, mai degrabă, cîteva din aspectele pozitive de colaborare statornicite ulterior între scriitorii transilvăneni și cei grupați în societatea literară ieșeană înființată la 1863—64 accentuînd îndeosebi contribuția lui Titu Maiorescu.

Urmărind publicistica transilvăneană din perioada respectivă constatăm că, deși prin atitudinea sa Maiorescu a lezat oarecum susceptibilitatea scriitorilor ardeleni, primele sale lucrări, în care această atitudine, intransigentă, era deosebit de pregnantă au înregistrat, totuși, și unele aprecieri mai realiste. În afară de cele semnalate pînă acum², menționăm în plus cîteva informații cuprinse în revista *Familia*, prin care se anunța,

---

¹ I. Verbină, *Aspecte din lupta junimistă în Transilvania*, în *Studii literare*, vol. I, Sibiu, 1942, p. 59—93.

² *Ibidem*; Ion Breazu, *Literatura Tribunei*, în *Dacoromania*, VIII, 1934—1936, p. 2—111.

în 1867, apariția în volum a două lucrări scrise de Maiorescu: *studiul despre poezia română și recenzia culegerii de folclor a lui Alecsandri*. Redacția salută această inițiativă editorială a revistei *Convorbiri literare*, pe care o consideră „pretențioasă”³.

Pe linia eforturilor de înțelegere a orientării maioresciene în problemele majore ale culturii românești, aceeași revistă anticipează, în 1869, prin pana lui Iosif Vulcan, apariția *Dicționarului grotesc*, de Alecsandri, al cărui efect nu putea fi, în închipuirea autorului, mai puțin salutar decât cel stîrnit, în 1871, cu *Prandiulu academicu*, dat de Odobescu. Acesta este sensul pe care l-am desprins noi din cuvintele: „*Va fi, desigur, plină de spirit opera iubitelui nostru poet*”⁴.

Ca o dovadă de sprijinire a acțiunii culturale pornite de „*Junimea*”, în frunte cu Titu Maiorescu, apare și un alt articol din *Familia*, în care se ia atitudine împotriva unui condeier din Blaj, Acesta își permisesese a pune la îndoială competența lui Alecsandri în ceea ce privește limba română, încercînd să minimalizeze totodată valoarea operei sale. Răspunsul, ce pare să vină din partea aceluiași Iosif Vulcan, dincolo de causticitatea formulării, probează orientarea justă a autorului în problema scrierii limbii române: „*Galanteria la o parte!*”, *Așa strigă cineva în „Archivu”*⁵, vorbind despre temeritatea d-lui Alecsandri care a cutezat a se amesteca în curățirea limbei române și apoi după această exclamație, la fine zice: „*Latinii aveau un proverb vechi: «Sutor, ne ultra crepidam!»*” Va să zică, poetul rămîne poet și nu creadă că dacă a scris un vodevil burlesc, numaidecît e și un Homer, Dante, Voltaire”. Ei bine, un individ care poate să scrie cu atîta cinism despre cel mai mare poet al nostru sau nu e capabil a se ridica la înălțimea lui, spre a-l înțelege sau e atît de ignorant, încît nu știe că acesta a scris nu numai cîte un vodevil burlesc. Iar dacă știe ce figură gigantică e în literatura română Alecsandri, desigur n-a citit încă „*Purtarea de bună cuviință*” a d-lui Cipariu⁶.

Iustin Popfiu, ale cărui prime ambiții publicistice fuseseră respinse (e drept, însă, cu mult tact) de către redactorul *Convorbirilor literare*, apreciază lucrarea lui Maiorescu „*Despre scrierea limbii române*” ca importantă, deoarece pledează pentru principiul fonetic „*de mijloc*”⁷. Iar acele săgeți critice venite din partea colaboratorilor *Familiei*, ca Spiru Ghimpeșcu, Radu Năsturel, sau Ioan Cav. de Pușcariu, ca și acuzațiile de plagiat formulate în contra lui Maiorescu de către Aron Densușianu, dovedeau mai curînd o vanitate lezată, decât siguranța adevărului științific⁸. Ele s-au frînt în fața ofensivei culturale înnoite ale „*Junimii*”, iar „*refractorii ieșeni*”, cum fuseseră numiți scriitorii din jurul criticului,

³ *Familia*, 1867, p. 362.

⁴ *Ibidem*, 1869, p. 286.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, 1869, p. 430.

⁷ *Ibidem*, 1867, p. 38—41

⁸ *Ibidem*.

cucereau noi simpatii și poziții în Transilvania. Treptat scriitorii și oamenii de cultură de aici s-au convins de caracterul constructiv al criticii, de necesitatea promovării ei în știință și în producțiile literare. Foarte importantă și utilă, în acest sens, a fost acțiunea de popularizare desfășurată de către Iacob Negruzzi. Decisivă, însă, rămâne tocmai competența lui Maiorescu, dublată de fermitatea și consecvența cu care criticul a înțeles să-și susțină principiile. Aceasta îi dădea posibilitatea să constate în *Observări polemice* că o serie de publicații, printre care multe din Transilvania, „au binevoit a susține cu vioiciune critica literară și a confirma ruperea pactului tacit de lăudare reciprocă ce se încheiase mai înainte în această parte a vieții noastre intelectuale”⁹. Într-adevăr, revistele transilvănene, urmînd și exemplul *Telegrafului Român* de la Sibiu, adoptă pe rînd ortografia fonetică preconizată de Maiorescu în lucrarea sa *Despre scrierea limbei române*, făcînd loc totodată în paginile lor unei linii mai selective, mai critice. Astfel, *Familia*, al cărei redactor sperase, la început, în posibilitatea unificării ortografiei pe baza etimologiei¹⁰, introduce, începînd din 1882, fonetismul moderat. Orientarea mai hotărîtă a lui Iosif Vulcan spre „*Junimea*”, avînd urmări pozitive asupra profilului revistei sale, se poate observa, de exemplu, în maniera prin care aceasta informează (cu lux de amănunte), despre dezbaterile din sesiunea generală 1880—1881 a Academiei Române, în cadrul căreia s-a discutat proiectul noii ortografii. Intervențiile lui Maiorescu, contribuția sa sînt mereu subliniate¹¹. Mai concludentă ni se pare, însă, prezența, începînd din 1882, a unui număr tot mai mare, de poeți și scriitori junimiști în coloanele foii orădene. Între ei se detașează Eminescu, Alecsandri, D. Zamfirescu. La finele sesiunii de care am pomenit, Iosif Vulcan, care întîmpinase cu o răceală academică observațiile lui Maiorescu din 1868, cu privire la limba și stilul publicațiilor din Transilvania¹², notează cu satisfacție înțelegerea ce s-a realizat în chestiunea ortografiei, prin evitarea atît a purismului radical, cît și a primejdiei de a „*nesocoti latinitatea limbii*”¹³. El felicită cele două tabere, pentru cumințenia de a-și fi făcut concesii reciproce la momentul oportun, de a fi evitat alunecarea în impas, prin continuarea disputei. Cu acest prilej, redactorul *Familiei* cita dintr-o scrisoare a lui Maiorescu, în care se vede cum acesta din urmă știuse a crea aparența că de nici o parte n-au existat învinși și învingători. În realitate era limpede, etimologismul radical își trăia ultimii ani, iar lovitura de grație avea să i-o dea *Tribuna*.

Cu prilejul jubileului de 70 de ani ai criticului, în 1910, *Transilvania*, organul *Astrei*, sublinia meritele acestuia în cultura noastră, recapitulînd

⁹ Titu Maiorescu, *Critice*, I, Ed. pt. Lit., București, 1967, p. 132—133.

¹⁰ *Ce cerem de la Societatea Academică*, în *Familia*, 1878, p. 433—435.

¹¹ *Familia*, 1881, p. 205, 214, 221, 227, 234, 239, 246.

¹² *Ibidem*, 1868, p. 21.

¹³ *Ibidem*, 1883, p. 233—235.

cîteva din lucrările sale de bază. Într-un articol semnat de O. G. (desigur Octavian Goga)¹⁴ se relevă calitățile criticii maioresciene: obiectivitatea, caracterul onest, „olimpianismul“, „seninătatea“ criticului, „arbiter elegantiarum“, „aristocrat al gîndirii“, care „nu se coboară în vălmășagul ambițiilor înguste și al patimilor vulgare“, toate acestea sînt prilej de admirație pentru autor, care beneficiase, de altfel, după cum se știe, de sprijinul moral al lui Maiorescu. Prin Partenie Cosma, comitetul central al Asociațiunii transilvane trimite la București o scrisoare de felicitare, semnată de Iosif Sterca-Șuluțiu, în calitate de președinte și de Octavian Goga, secretar.

Maiorescu folosisese și el ocazia de a saluta mișcarea culturală din Transilvania, festiv, în 1904, la jubileul revistei *Familia*, precum și cu patru ani mai tîrziu, în 1908, cînd elogia *Gazeta Transilvaniei*, aflată pe atunci, la al 70-lea an de apariție.

Informînd despre activitatea editorială de la Sibiu, G. Bogdan-Duică, pornit și el sub auspiciile „*Junimii*“, dar evoluînd cu timpul spre istorism (și sub influența lui Gherea), anunță tipărirea în *Biblioteca populară a Tribunei* a unei cărți de Bret-Harte, tradusă de Maiorescu.

Sub zodia „*Junimii*“ stau și începuturile literare ale lui Ioan Slavici. Relațiile dintre acesta și „*Junimea*“, pe de o parte, precum și cele dintre el și Maiorescu sau Iacob Negruzzi, pe de altă parte, constituind un întreg capitol din istoria noastră literară, au fost amplu luminate prin publicarea documentelor lui I. E. Torouțiu.

Trecînd peste ele, se cuvine să înșirăm, însă, cîteva nume de culturali transilvăneni care, la îndemnul sau cu sprijinul direct al lui Titu Maiorescu sau I. Negruzzi, au colaborat și s-au afirmat la *Convorbiri literare*. Astfel, Grigore Sima al lui Ion trimite poezii populare, care au apărut în cîteva numere din anii XIV și XV ai revistei; Mihail Străjanu aduce studii de teorie și critică literară, precum și traduceri din autorii antici; I. Scipione Bădescu publică poezii populare culese, la îndemnul Societății *Orientul*, în Maramureș. De remarcat critica acestuia, purtînd o amprentă vădit maioreesciană în cazul traducerii, considerată „*pleavă literară*“ a poeziilor „*Clopotul*“ și „*Plimbarea*“ de Schiller¹⁶. Asemenea lucrări sînt o „*insultă*“ pentru limba română, scrie autorul, iar publicului i se înfățișează un Schiller denaturat, o literatură germană falsificată¹⁷. Un colaborator asiduu al *Convorbirilor literare* era și bănățeanul Aurel C. Popovici, iar Coriolan Brediceanu, tot din Banat, întreținea legături cu revista ieșeană încă gimnazist fiind pe cînd semna ca secretar literar al societății de lectură din Beiuș¹⁸.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 1—2, p. 1—4.

¹⁵ *Convorbiri literare*, 1890, p. 1071.

¹⁶ Autorul traducerii N. Rucăreanu.

¹⁷ *Convorbiri literare*, 1871, p. 150—151.

¹⁸ *Familia*, 1868, p. 202.

Asemenea lui I. S. Bădescu, bihoreanul Miron Pompiliu, stabilit, de altfel, încă din 1869, la Iași și care s-a remarcat în mod deosebit printr-o muncă intensă la redacția *Convorbirilor literare*, beneficiază și el de sprijinul societății „Junimea”, care-i tipărește, în 1870, un volum de „*Balade populare române*”. În afară de aceasta, M. Pompiliu este și autor al unor lucrări originale, ce-și păstrează încă și azi valoarea. Ceea ce considerăm necesar să subliniem în cazul lui, însă, este faptul că, deși venea din Ardealul lui Cipariu și Laurian, n-a fost, nici pe ascuns, partizanul acestora. Recenzind, în 1872, „*prelecțiunile populare*” ținute de către membrii notorii ai „Junimii”¹⁹, este remarcat de Maiorescu. Într-o scrisoare din 1875 către Ștefan Virgolici, criticul îl recomandă spre a face o dare de seamă asupra lucrării lui Giovanni L. Frolo: „*O nouă încercare de soluționare a problemului ortografic*”²⁰. Recenzind, în 1883, volumul *Flori de toamnă*, de T. V. Păcățian, Pompiliu are prilejul să-și dovedească adeziunea la orientarea maioreșciană ce se opunea tendinței de latinizare a limbii române. Versurile recenzate i se par niște „*încercări atât de copilărești, încât, cetind numai citeva, crezi că ai a face cu o continuare a acelei mișcări literare de peste Carpați care a fost minunat de întrupată în „Mugurii Aradului”, „Muza română” și „Fenice”, toate niște cărți păgubitoare pentru dezvoltarea unui gust ales și pentru cunoașterea adevăratei limbi românești*”²¹. La *Fenice*, almanah editat de Societatea de lectură din Oradea, Miron Pompiliu a colaborat cu versuri, pe cînd era elev la gimnaziul de acolo. Ținînd cont de acest fapt, atitudinea adoptată în articolul amintit mai sus ni se pare semnificativă și concludentă pentru evoluția se pozitivă, sub înriurirea ideilor lui Maiorescu.

O „*Ars poetica sui generis*” o constituie articolul *Un poet nou și un critic vechi*, publicat de M. Pompiliu în *Familia*²², drept răspuns la elogiul nejustificat pe care Gr. Silași îl făcuse, cu cîteva săptămîni mai înainte, în aceeași revistă²³ poeziilor aceluiași T. V. Păcățian, ca și recenzia volumului de versuri „*Florile inimii*”, de Isaia E. Bosco, apărută în *Convorbiri literare*²⁴. Încă în recenzia cărții „*Flori de toamnă*”, despre care am amintit deja, M. Pompiliu consemna sporirea exigențelor criticii literare după 1864: „*Cu douăzeci de ani în urmă, arăta el, pe cînd critica serioasă și sistematică era așa de puțin cunoscută în literatura noastră, aparițiunea unor alcătuiuri de felul celor cuprinse în volumul de față ar fi fost un lucru foarte obișnuit*”²⁵. Acum, însă superficialității abuzului de neologisme sau de provincialisme, violării uzului gramatical statornicit trebuie, după cum crede M. Pompiliu, să li se spună un răspicat „în lături”! În lături, deci, cu extravaganța poetică, în lături cu simțirile si-

¹⁹ *Convorbiri literare*, 1872, p. 68—70.

²⁰ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. I, p. 1—4.

²¹ *Convorbiri literare*, 1883, p. 403.

²² *Ibidem*.

²³ *Familia*, 1868, p. 202.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Convorbiri literare*, 1883, p. 403.

multe, în lături cu platitudinea strecurată sub masca ideilor îndrăznețe! Tinerii versificatori de peste Carpați trebuie să renunțe la dulcegăriile sentimentale, la retorism, la patosul jenant de care respiră greu poezia lor, Li se recomandă cunoașterea poeziei populare (nu copierea ei, însă) și studiul modelelor oferite de înaintași Alecsandri, Bolintineanu, etc. Poeziei transilvănene, cu excepția celei a lui A. Mureșanu, Pompiliu îi opune, în manieră maioreșciană, lirica viguroasă a lui Eminescu „Și cînd ne gîndim la acest soi de muncă intelectuală fără miez și fără vlagă, ne vine în minte partea a doua din „Epigonii“ poetului. Substanțioasele versuri sunt așa de potrivite pentru cazul de față (citatul face parte din polemica cu Gr. Silași, n.n.) și întrucîtva chiar pentru timpul în care ne aflăm: „Iară noi?“ noi, epigonii?“²⁶.

Prin prisma acestor observații, ca și prin propria lui contribuție literară, M. Pompiliu ne apare, astfel, cu unul din scriitorii transilvăneni de valoare formați la școala ideilor serioase ale „Junimii“.

Despărțiți prin granițe politice de Iașul junimist, tinerii transilvăneni cu aspirații literare beneficiază, totuși, de sprînjul moral chiar, de îndrumarea permanentă a lui Maiorescu. Și rezultatele nu întîrzie să se arate. În preludiu la biografia poetului Victor Vlad Delamarina, criticul avea, astfel, ocazia să noteze: „Deșteptată poate prin direcția critică a „Convorbirilor literare“..., întărită prin puternica influență a poeziilor lui Eminescu, tinerimea română de peste Carpați se înfățișează deodată cu deplină aptitudine de a simți și de a întrupa frumosul în formele literare...“²⁷. Revirimentul semnalat de către Maiorescu se produce cu Lucreția Suciu, poeta bihoreană care, răpusă de boală, se stinge în floarea vîrstei, în 1900, la Oradea²⁸. Poeziile Lucreției Suciu, pline de un farmec juvenil, apărute în volum chiar în anul morții Luceafărului, 1889, îl surprind pe Maiorescu. El vede în ele primul simptom al renașterii posteminesciene, caracterizat prin „adevăr al simțirilor și pe alocurea (prin) *naturalism senin*, *pînă aproape de literatura antică*“²⁹. La îndemînul lui, un mănunchi de cinci poezii ale Lucreției Suciu au fost reproduse în *Convorbiri literare*³⁰. Dintre acestea, *La scaldă*, remarcată de N. Iorga, care o apropie de ciclul lui V. Hugo, *Orientalele*³¹, este demnă de o antologie a celor mai izbutite creații feminine.

Urmează, în ordinea dată de critic, Ioan Popovici Bănățeanul, cu povestirile sale“ de întîmplări obișnuite, dar din mijlocul cărora se înalță încetul cu încetul o frumusețe sfioasă, cu atît mai încîntătoare, cu cît e mai discretă“³². „Moartea prematură, — continuă Maiorescu — a tăiat

²⁶ *Familia*, 1883, p. 86.

²⁷ T. Maiorescu, *op. cit.*, II, p. 382.

²⁸ Amănunte vezi la Teodor Neș, *Oameni din Bihor*, Oradea Mare, 1937.

²⁹ T. Maiorescu, *op. cit.*, II, p. 382.

³⁰ *Convorbiri literare*, 1889, p. 297—300.

³¹ T. Maiorescu, *op. cit.*, II, p. 382.

³² N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane, I, Crearea formei*, Ed. Adevărul, Buc., 1934, p. 369.

aici firul unei dezvoltări de o excepțională valoare³³. Din studiul consacrat lui I. Popovici Bănățeanul desprindem, pe lângă o intuiție sigură a valorilor, grija deosebită pentru talentele literare. Îl cunoscuse la București, în 1891. Tânărul i-a trimis câteva poezii „spre aprețiere“, după expresia criticului. Portretul acestuia, dat de Maiorescu, se alcătuiește din linii calde, ușor unduitoare, respirând afecțiune, emotivitate. Îl sfătuiește să se întoarcă la școala din Caransebeș, pe care o părăsise silit de împrejurări și stăruie acolo ca să fie reprimat. Nuvela sa intitulată *În lume*, citată la „*Junimea*“ în seara de 16 ianuarie 1893, a produs aci, după mărturisirea criticului, o adevărată „sărbătoare literară“³⁴. Maiorescu admiră la tânărul prozator simplitatea, claritatea exprimărilor. La 7 martie, același an, el îi scria încântat lui Duiliu Zamfirescu despre „*bănățeanul cu delicatețe de simțiri și de expresii*“³⁵. Din pasaje reproduce în cuprinsul studiului, Maiorescu deduce „*liniștea intensivă a stilului, plastica descriere a amănuntelor limba plină de miez...*“³⁶, caracteristici ale unei scrieri realiste. Despre poeziile lui Ioan Popovici el afirmă că, deși influențate de Eminescu, cîntă câteva din ele iubirea „*cu atît adevăr și cu atîta frumusețe*“³⁷, cum nimeni nu o mai cîntase după acesta.

O corespondență a lui Ion Popovici Bănățeanul, din 20 martie 1893, către Maiorescu „*e admirabil scrisă — după expresia destinului, — cu acel stil intuitiv din care renaște realitatea și se înfățișează în același timp transfigurată în imagini tipice*“³⁸. Citească oricine această scrisoare, și va constatat că Maiorescu n-a exagerat, atribuindu-i calități de scriere literară autentică.

Ion Popovici Bănățeanul murea la 29 august și odată cu el o speranță a literaturii românești din Transilvania. Aceasta era și convingerea lui Maiorescu, sincer exprimată prin cuvintele: „*În prea scurta lui trecere prin viață, Popovici a știut să înfățișeze o parte a poporului nostru muncitor în forma neperitoare a artei*“³⁹. Ajunși aici, nu ni se pare nepotrivit a așterne câteva slove în plus cu privire la scrierile rămase de la Ioan Popovici Bănățeanul. Ele sînt — ca o primă constatare — dovada unui talent incontestabil (semnalat de către Maiorescu), talent pe care împrejurările vitrege l-au împiedicat a se realiza.

Modestia, sinceritatea acestuia se văd într-una din aceste scrisori, unde autorul vorbește despre nuvela sa „*Fără noroc*“, pe care ar fi dorit-o mai bine realizată. Dar boala necruțătoare i-a stîmjenit intențiile. „*Nu e mare lucru de ea — spune el — dar altul era planul, alta țesă-*

³³ T. Maiorescu, *op. cit.*, II, p. 382.

³⁴ *Ibidem*, p. 367.

³⁵ I. Georgescu, *Din legăturile lui Maiorescu cu ardelenii*, în *Convorbiri literare*, 1937, p. 287.

³⁶ T. Maiorescu, *op. cit.*, p. 287.

³⁷ *Ibidem*, p. 371.

³⁸ *Ibidem*, p. 375.

³⁹ *Ibidem*, p. 378.

tura și altul ar fi fost stilul acestei lucrări⁴⁰. Avea de gînd să scrie și un studiu cu titlul „De ce Eminescu a avut atîta influență asupra generației de astăzi⁴¹”, la propunerea lui Maiorescu. În acest studiu, un capitol ar fi consacrat nodului cum a fost receptată și asimilată poezia Luceafărului în Transilvania, ceea ce, desigur, ar fi fost interesant pentru eminescologii contemporani.

Într-o altă scrisoare, datată 22 mai 1895, mulțumindu-i criticului pentru ajutorul acordat⁴², Bănățeanul apreciază în același timp o scrisoare primită de la acesta, care a avut pentru el efectul unei ploii, ce cade în vremi dogorite pe pămîntul fript de sete⁴³. Din aceeași scrisoare desprindem și o anumită concepție a scriitorului proletar care a fost Ioan Popovici Bănățeanul. Prin cuvinte pline de adevăr și sarcasm, infierînd tagma bisericească, el lasă o pagină valoroasă de literatură anticlericală. „Să nu mi-o luați în nume de rău, domnule Maiorescu, — i se adresează el criticului — dacă vă spun că, după îndelungate experiențe, m-am convins că popimea e o clică de oameni care își promovează interesele lor personale, chiar dacă ar fi în detrimentul bisericii și al obștei, și cu fățarnicie scîrboasă tot ei sînt care se plîng. Și mai scandalos este că năzuiesc să se înconjoare și să aquireze tot oameni cu șira spinării elastice...⁴⁴. Apoi ca o continuare a acestei profesiuni de credință, Bănățeanul își declară în scurt personalitatea „... eu nu fac nimănui compimente⁴⁵. Revenind la nuvela „Fără noroc”, care nu s-a mai publicat în *Convorbiri literare*, autorul este de părere că ar „trebui meremetisită⁴⁶”, dovedind un spirit înalt de exigență față de propria sa creație.

Același procedeu, al evocării îmbinate cu analiza la obiect, îl utilizează Maiorescu și în cazul lui Victor Vlad Delamarina, alt poet bănățean mort în floarea vîrstei „cu zile, ca Popovici deabia ieșit din copilărie, neavînd timp să se formeze, rămas aproape necunoscut, dar meritînd să fie cunoscut⁴⁷. Talentul său, spune Maiorescu, „încolțise pe una din treptele care duc la înălțimile artei⁴⁸. Și în acest caz, el intuia potențele artistului pe care „moartea l-a sustras de a se destăinui, în ceea ce are mai de preț, contemporanilor“. Era în el, spunea autorul în alt pasaj, „o putere impulsivă spre literatură, posibilitatea unui autor pentru mai tirziu, pentru timpul maturității, pe care însă, moartea nu i l-a îngăduit⁴⁹.

Asemenea aprecieri trădează căldura sufletească mult timp refuzată lui Maiorescu, pasiunea unduind în dosul răcelii selenare ascunsă cu

⁴⁰ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, Vol. V, p. 51:

⁴¹ *Ibidem*; T. Maiorescu, *op. cit.*, II, p. 375.

⁴² Autorul se referă la ajutorul material acordat probabil de Maiorescu, pentru a se trata într-o stațiune (T. Maiorescu, *op. cit.*, II, p. 382).

⁴³ I. E. Torouțiu, *op. cit.*, p. 52.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 52.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 54.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ T. Maiorescu, *op. cit.*, II, p. 383.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 385.

grijă, în mod știut împinsă în marginile rigoarei științifice. Iar prin evocarea acestor figuri de tineri scriitori dispăruți prematur, înainte de a fi apucat să se afirme în toată plenitudinea forței lor creatoare, prin introducerea lor în istoria literaturii, Maiorescu a scris un capitol luminos al biografiei sale.

Și fiindcă ni se oferă prilejul — deși nu intenționăm o caracterizare sub acest aspect — aducem o dovadă în plus despre Maiorescu — omul. Într-o notiță bibliografică din 1895, se arată că acesta era entuziasmat pentru poezia lui Coșbuc, știa o mare parte din versurile lui pe de rost. Autorul, care semnează cu pseudonimul X.Y.Z., trebuie să fi fost un intim al lui Maiorescu, din moment ce nota despre el: „... *clasica „Nunta Zamfirei”, în momentele vesele, o are mereu pe buze*”⁵⁰. Coșbuc intru-nește, de altfel, exigențele lui Maiorescu și în studiul consacrat lui Vlad Delamarina.

Ar fi de adăugat, pentru a schița, fie numai în liniile cele mai generale, un tablou al relațiilor dintre Titu Maiorescu și scriitorii din Transilvania și Banat, câteva cuvinte despre acea mișcare junimistă ce pulsa în sînul Societății Academice social-literare „România-jună” a tinerilor studenți români din Viena. De prisos a mai spune că unul dintre promotorii ideilor maioresciene a fost aici, ca și mai târziu, în țară, ardeleanul Slavici. Destul că la 1882, cînd se împlineau 15 ani de la apariția *Convorbirilor literare*, „România jună” se orienta deja, aproape în exclusivitate, spre ideile literare ale „Junimii”. La această dată, în compoziția ei, din punct de vedere numeric, primeau tocmai transilvănenii. Reveniți în țară după studiile la universitatea vieneză, ei vor duce în centrele românești de proveniență, la Arad și Oradea, Orăștie, Beiuș, Caransebeș, Năsăud și aiurea, ideile cu care se înarmează la Viena, aprinzînd acolo făclia junimismului. Cu apariția *Tribunei*, în 1884, ștafeta acesteia va fi preluată de o nouă generație, în care s-au ilustrat, chiar de la început, o seamă de mari scriitori printre care Coșbuc, Ilarie Chendi, Octavian Goga, etc.

În încercarea noastră de a remarca câteva din acele momente ce au stat la baza raporturilor dintre T. Maiorescu și scriitorii din Transilvania și Banat, nu ne-am propus, firește, să prezentăm evoluția lor ca un marș triumfal al „Junimii”, al ideilor criticului. N-am intenționat nici să dăm acestor raporturi implicații etice sau estetice mai adînci decît acelea pe care le vor fi avut în realitate sau pe care le-a constatat, cu trecerea anilor, atît Maiorescu însuși, cît și o serie de istorici literari. Tabloul acestor raporturi ni se înfățișează ca o înlănțuire de succese și decepții, de aspecte critice și polemice, toate avînd rol purificator și prin care judecata de valoare, încetățenită de Maiorescu, și-a făcut treptat loc, combătînd mediocritatea, falsa erudiție, frazele fără cuprins.

Dincolo de orientarea modernă pe care Maiorescu a imprimat-o gîndirii și concepției artistice a scriitorilor din Transilvania și Banat, din-

⁵⁰ *Dreptatea*, Timișoara, 1895, nr. 36.

colo de amicitia literară pe care au cultivat-o cu unii dintre aceștia, apare poziția sa justă, axată pe tradițiile realiste și populare ale culturii noastre, în deplin acord cu aspirațiile comune ale întregului popor român spre unitatea națională.

DES RELATIONS DE TITU MAIORESCO AVEC LES ÉCRIVAINS DE TRANSYLVANIE

(Résumé)

L'auteur met en évidence le rôle positif de Titu Maioresco en ce qui concerne la propagation et l'action de cultiver les valeurs roumaines. Ainsi on peut remarquer son influence sur les écrivains de Transylvanie et de Banat surtout dans la période d'épanouissement de la culture roumaine.

Le tableau des rapports entre Titu Maioresco et les écrivains de Transylvanie et de Banat est présenté comme un enchaînement des succès et déceptions, d'aspects critiques et polémiques. Tout cela a en un rôle purificateur car le jugement de valeur promu par Maioresco a fait chemin en combattant la médiocrité, la fausse érudition, les phrases sans contenu.